



Delavnica destilacije smrekovih iglic z Markom Cvetkom iz Cerknice (foto: Drago Smole, 14. 8. 2023).



Branko Urh, zadnji kovač iz Čabra, ki še zna izdelati motiko po starem (foto: Marko Smole, 18. 8. 2023).

MEDNARODNA ETNOLOŠKA RAZISKOVALNA DELAVNICA SED IN PALČAVE ŠIŠE 2023

Od prve delavnice, ki smo jo v Palčavi šiši organizirali leta 2007, je minilo že kar nekaj let. Menjale so se vsebine raziskovanja, širilo se je območje naših obhodov in krog zainteresirane javnosti na obeh straneh meje. Urejali smo etnografske zbirke, brskali po več stoletij starih kletnih zidovih hiš, dokumentih in fotografijah, beležili razgovore in pripovedi v lokalnih govorih doline gornje Kolpe in Čabranke, iskali zapuščene poti in prehode, se ukvarjali s tradicionalnimi obrtmi ter vsa leta plodno sodelovali z muzejema in lokalnimi društvi na obeh straneh meje.

Po letih omejenega prehajanja meje (včasih smo jo morali po etnološko tudi preskočiti mimo vseh kontrol) je bila ta letos prvič res odprta, in reko smo lahko ponovno brez omejitev prečkali preko zadnja desetletja zaprtih mostov. Žal pa je v času organizacije delavnice severne dele Slovenije prizadela vodna ujma, zato so še tisti študentje, ki so se zanimali za udeležbo, ostali doma na čiščenjih.

Tako je bila delavnica letos prvič speljana zgolj z udeležbo zainteresiranih domačinov. In bilo jih je precej. Uvod v delavnico se mi zdi vedno pomemben – že več let uvodno predavanje pripravimo na Padovem nad Osilnico. Tokrat sva z umetnostnim zgodovinarjem Dejanom Troho iz Prezida predstavila nova odkritja, vezana na delo podobarja – slikarja in kiparja – Petra Rutarja iz Osilnice ter okolje, v katerem se je leta 1881 ustalil in mu je omogočilo podjetno pot opremljanja cerkva. Te so s prispevki domačinov, ki so do prve svetovne vojne odhajali na delo v tuje dežele, intenzivno predelovali in obnavljali. Kot se je leta 1891 zapisalo čabranskemu župniku: »Novo delo resda ni bilo bog ve kakšna umetnost, a je bilo za majhne denarje narejeno precej okusno ...« A mojster je razvijal svoje sposobnosti in v naslednjih letih z ekipo rezbarjev, slikarjev in mizarjev kar po vrsti opremljal cerkve: župni-

jo za župnijo, ne samo ob Čabranki, nad Kolpo in vse do obrobij Zagreba, temveč celo do osrednje in vzhodne Slavonije. V dveh dneh ekskurzije po vzhodnem delu Gorskega kotarja, ki skriva marsikatero manj znano naravno in kulturno zanimivost, smo jih obiskali kar nekaj. V Skradu nad dolino Kolpe (z lepim izletom na razgledne Kavnove stene, Zeleni vir s slapom na izviru in sotesko Vražji prolaz), v Vrbovskem s slikovitim krajinskim parkom in izviro potoka Kamačnik, v Lukovdolu z odličnim vodenjem po muzeju pesnika Ivana Gorana Kovačiča, v sosednjem Rtiču, v Plemenitašu z mednarodno kiparsko delavnico akademske kiparke Vesne Osojnički ... Obiskali smo tudi Ravno Goro, v katero se je v 18. stoletju priselilo nekaj deset družin s škofjeloškega in tu stoletja zadržalo svoj v osnovi rovtarski govor, pa novo razstavo o velikih zvereh v sosednji Sušici. Ekskurzijo smo zaključili s potjo po slovenski strani doline Kolpe od Blaževcev navzgor, na obnovljenem in za javnost odprtem gradu Kostel in z ogledom cerkva v župniji Fara na slovenski strani.

Ponedeljkov večer smo nadaljevali z delavnico zeliščarja Marka Cvetka iz Cerknice, destilirali smo po gozdu nabrane smrekove iglice ter iz olja in čebeljega voska pripravljali smrekovo mazilo, ki ga marsikdo od domačinov uporablja za lajšanje bolečin.

V torek smo se s kolesi odpeljali po dolini Kolpe navzdol do Fare, kjer je vsako leto za veliko mašo veliko slavje v čast Materi Božji. Še pred leti je bilo to glavno slavje v spodnjem delu doline, na katerem so se zbirali ljudje z obeh bregov. Zvečer je Slavko Malnar na Palčavem dvorišču predstavil svojo novo knjigo o furmanih – vozarjih s konji v čabranskem okraju, s poudarkom na naseljih nad Čabranko. Tam so furmani do druge svetovne vojne vlačili les iz gozdov, ga vozili na lokalne žage ter rezane izdelke

* Marko Smole, mag. elektrotehniških znanosti, vodja skupine za ljubitelje pri Slovenskem etnološkem društvu in lokalni turistični vodnik v Loški dolini; smole.marko@gmail.com.



Predstavitve starih razglednic krajev Gorskega kotarja iz muzeja na Reki (foto: Sonja Smole Možina, 18. 8. 2023).

nato na železniško postajo Rakek. V dolini lesa ni bilo toliko, zato so tu vozili iz železniških postaj pretežno robo za večje trgovce in gostilničarje. Ob povratku so se po pripovedovanjih njihovi konji kar sami ustavljali v gostilnah, kjer so imeli kake luštne *kelnarice* ...

Sredo smo preživeli v dolini Čabranke in obiskali zaselek Vici na slovenski strani pod Čabrom. Kljub temu, da so hiše le nekaj deset metrov oddaljene od meje in glavne ceste, je bil zaselek zaradi mejnega režima skoraj 30 let za vse ostale težko dostopen. V njem pa je ohranjen in lepo vzdrževan še zadnji kozolec toplar v dolini Čabranke. Teh je bilo na območju čabranske občine precej, a je praktično vse že med drugo svetovno vojno požgala okupatorska vojska. Popoldne vsi zavijamo rokave, režemo, sejemo, mesimo, oblikujemo in pečemo kolačke za prireditve. Ponovno lepa hvala družini Kastelic za pomoč.

V četrtek smo si ogledali Čabar z župno cerkvijo, izvir Čabranke, zgodovinsko in likovno zbirko v dvorcu in kovačijo Urh z nekdanj grajsko ribogojnico, katere začetki segajo v leto 1881. Zvečer pa je sledila projekcija novega dokumentarnega filma *Čuvari baštine – Varuhi dediščine*, ki ga je posnel večkrat nagradjeni filmar Rasim Karalić iz Delnic. Film govori o prenosu družinske in lokalne dediščine v zadnjih generacijah družine Čop - Smole, ki je zaslužna za Palčavo šišo in z njo povezane projekte. Film je bil prikazan že na nekaj mestih v Delnicah, Zagrebu, Sesvetah in Brežicah in ga bo avtor z veseljem prikazal še kje. Po projekciji sta sledila razgovor o filmu in odprtje drugega dela razstave slikarja in kiparja Damjana Kovača iz Prezida, ki bo do konca leta na ogled na Palčavem skednju. Gre za cikel štirih slik velikega formata, izdelanih s pigmenti iz okolice Prezida, ki govorijo o klicu in poslanstvu.

V petek smo urejali rezultate in zbrano gradivo ter delali načrte za nadaljevanje. Zvečer je kustosinja Margita Cvi-



Pohod na Sveto Goro je že leta zadnji dogodek delavnice (foto: Dejan Smole, 19. 8. 2023).

jetinović iz Pomorskega in zgodovinskega muzeja hrvaškega primorja iz Reke predstavila zbirko starih razglednic z območja Gorskega kotarja, ki jih hrani muzej. Zanimiva je bila primerjava z razglednicami v Palčavi šiši, kjer hranimo družinsko zbirko starih razglednic iz Bosne in še drugo, z albumi in razglednicami z vsega sveta, ki jih je do 1. svetovne vojne zbirala družina zdravnika iz Čabra. Prireditve smo zaključili s plesno delavnico Janeza Ožure iz Osilnice, na kateri smo spoznali stare plesne, ki so jih plesali pri nas v dolini – *štajeriš, zibenšrit, špicpolko* ... Le še muzikanta smo pogrešali, da bi lahko nadaljevali s plesom globlje v noč. A tudi to je odtehtalo druženje ob odprtem ognju na dvorišču.

Sobota je že leta dan odprtih vrat kulturne dediščine in čas za pohod na Sveto Goro, kjer kot na nekdanjih romanjih ne manjkata maša, malica in harmonika s plesom ... Popoldne vsakič zaključimo z ogledi Palčave šiše, *krumpirjem na župo* Tamažavih in tokrat palačinkami Tanje in Ivana iz Dolenjega Jezera. Ne smemo pozabiti še nečesa – v soboto smo srečali največ novih obiskovalcev, ki prinašajo informacije o tem, čemu se bi še splačalo posvečati v naslednjih delavnicah. Za naslednje leto je to zagotovo obisk spodnjega dela doline in ponovno Razlog nad izvirom Kolpe. Zdi se namreč, da kljub lani izdani knjigi pripovedi o teh krajih še nismo slišali vsega ...

Letošnje leto bo za nas spet precej plodno. Z ekipo hrvaške televizije smo posneli gradivo za dve reportaži za oddajo Manjšinski mozaik o raziskovanju dela Petra Rutarja, pripravljamo pa tudi material za knjigo o njem. A tudi sezona jesenskih obiskov Palčave šiše se je šele dobro začela. Izletniki, romarji, taborniki, učiteljice slovenskega jezika na Hrvaškem ... Vse sobote so že zasedene. Čakamo le še na vaš obisk.